

כ"ו וילא תעס

362

(1) מצאנו ר"ב
8' a

... ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהנו
וג' במאה קשישה: א"ר יודן בר סימון: זה אחד משלושת מקומות
שאין אומות העולם יכולין להגות את ישראל. לומר גזלים הן
בידיכם ואלו הן: מערת המכפלה וביית המקדש וקבורתו של
יוסף. מערת המכפלה: דכתיב (בראשית נ) וישמע אברהם אל
עפרון וישקל אברהם לעפרון בית המקדש: דכתיב (ד"ה ב טו)
ויתן דוד לארין במקום וגי' וקבורתו של יוסף (בראשית נ) ויקן את
חלקת השדה: יעקב קנה שכם: ר' חייא רבה י"א

כו מלאכיו יצוה לך

"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו" (ל"ב, ד)

"ויקלע יעקב מלאכים - מלאכים ממס" (רש"י עפ"י בראשית ככה
ע"ס, ד)

בעל האור החיים' הקדוש ביאר שהטעם שיעקב אבינו השתמש במלאכי עליון, ולא
במשרתים בני אדם, הוא כדי שלא ייזקו ממעשיו של עשו; ולהיפך:
"באמצעות שליחותם יפחד ורחב לבבו בראותו צבא השמים".

(2)

778
777A

עוד ביאר, שישנם שני סוגי מלאכים בשמים: יש מלאכים שנבראו בששת ימי
המעשה, מהם מלאכי השרת, מהם מלאכי חבלה, ומהם מלאכים שנבראו לצורך
שליחות מיוחדת שנקבעה להם. מלאכי השרת הללו נשלחים מהקב"ה בכל ערב שבת
לראות אם שולחנו של אדם ערוך ומיטתו מוצעת, ואם כן - הם מברכים אותו שיוכה
להמשיך לכבוד ולענג את השבת גם בשבת הבאה. למלאכים אלו אנו אומרים: "בואכם
לשלום", "ברכוני לשלום" ו"בצאתכם לשלום" (יש עדות שאינן נוהגות לומר "בצאתכם",
משום שאין זו דרך כבוד לומר למלאכים לצאת. אך אנו אומרים "בצאתכם", ומתכוונים: לכשתסיימו
את תפקידם ותצאו - יהיה זה לשלום. עיין ליעב"ץ בסידורו, ולמחזיק ברכה סי' רס"ב ס"ק א',
כה"ח שם ס"ק ט"ז).

6

11

ויש סוג שני של מלאכים, שנבראים מהמצוות שהאדם עושה או חלילה מהעבירות
שעושה. כדברי המשנה באבות (ד', י"א): "רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה
מצוה אחת קונה לו פרקליט אחד, והעובר עבירה אחת קונה לו קטיגור אחד". לפי
גודל המצוה ורוב הצער בהשתדלותה כך היא מעלת המלאך שנברא ממנה. בעל 'אור
החיים' הקדוש דרש על מלאכים אלו את הפסוק בתהילים (צ"א, י"א): "כי מלאכיו יצוה
לך" - כלומר: מלאכים אלו אינם נאים והולכים, אלא "יצוה", מלשון צוותא: הם
נשואים מצוותים ומחוברים אליך (עיין ל'אור החיים' הקדוש שמות כ"ה, כ').

16

כאשר בא יעקב אבינו ע"ה בחזרה לארץ ישראל, הוא רואה שני מחנות של
מלאכים ויקרא שם המקום ההוא מתנינים (ל"ב, ב') - את מלאכי השרת
שנבראו בבריאת העולם, ואת המלאכים שנבראו מהמצוות שעשה. אומר יעקב:
מהמצוות שעשיתי נבראו מלאכים, מהם אני רשאי ליטול ולשלוח אל עשו. המצוות
שעשיתי יעמדו לי ויהיו "כתריס בפני הפורענות" (אבות ד', י"א).

24

וכן הסבירו המפרשים את האמור בעקידה: "ויקרא אליו מלאך ה'... כי עתה ידעתי
כי ירא אלקים אתה ולא חשכת את בנך ממני" (כ"ב, י"א-י"ב). אמר לו המלאך
לאברהם אבינו: אני נבראתי ממצות העקידה שעקדת את בנך יצחק במצות ה',
והקב"ה מעלה עליך כאילו קיימת ממש את המצוה. עוד אומר לו המלאך: "ממני" -
הסתכל עלי! כשם שאני שלם ברמ"ח איברי ובשס"ה גידי, גם אתה התעלית וזכית
לשלמות בתכליתה.

26

למדנו מאברהם ומיעקב, שאדם המקיים מצוות ועושה מעשים טובים, זוכה לליווי
יומם וליל של מלאכים העומדים עימו ומגינים עליו. פעם היו נוהגים לומר
לפני הכניסה לחדר השירותים: "התכבדו מכובדים" (שו"ע או"ח ס' ג' סע' א'). אמנם
"עכשיו לא נוהגו לאומרו", כדברי המשנה ברורה (שם ס"ק א'): "כי אין אנו מוחזקין
ליראי שמים שמלאכים מלווים אותנו שנבקשם שימתינו עלינו עד שנצא". אך רבנו

31

(1)

גאון עוזנו ותפארתנו בעל ה'בן איש חי' זיע"א כתב בספרו 'עוד יוסף חי' (ויצא סע' ד'), שיש אנשים שנוהגים לומר זאת בכניסתם לשירותים ביום הכיפורים, כי ביום הזה כולם מוחזקים למלאכים. מכל מקום ראינו שמהמצוות ומהמעשים הטובים שלנו נבראים מלאכים, והם מלווים אותנו.

(3)
סע

דוד המלך ע"ה אמר בתהילים (צ"א, י"א): "כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך". בנו, שלמה המלך ע"ה, אמר (משלי ג', ה'): "בכל דרכיך דעהו והוא יישר אורחותיך" - היינו, מי שרוצה שמירה "בכל דרכיך", יהא זהיר ביראת השם טהורה "בכל דרכיך".

ידע האדם כי רמה מעלתו, כי מלאכים מלווים אותו, וידע את ה' בכל דרכיו, וה' יצוה על מלאכי המצוות והמעשים הטובים לשמרו שמירה מעולה.

"קטנתי מכל החסדים ומפלה האמת..." מכל החסדים, מובן: יש חסד גדול וחסד קטן, יש חסדים מועטים וחסדים מרובים. אבל "כל האמת!" וכי יש אמת שלמה וחצי אמת, וכי אפשר לומר ש"שתים כפול שתים - שתים" הוא חצי אמת? הרי זה שקר גמור ולא חצי אמת. אלא שאין הכוונה במובן של שלימות וחציאות, אלא במובן של החלטיות ויחסיות. פירוש הדברים:

(4)
לשורה
ל' חסד

יש אמת מוחלטת ואמת יחסית. כל המושגים שבעולם הם יחסיים. כשאנו אומרים חפץ פלוני הוא גדול, כבר אפשר לצייר שיש יותר גדול ועוד יותר גדול, אלא ביחס לקטנים ממנו הרי זה גדול. והוא הדין בנוגע לחפץ קטן. או, למשל, המושג של עניות ועשירות. אין עניות בהחלט ואין עשירות בהחלט. אנו יכולים לצייר לנו שני אנשים הדומים ושנים ממש במצבם החמרי, ובכל זאת על אחד מהם נאמר שהוא אומלל ועל השני - שהוא מאושר. האחד, למשל, היה כל ימיו עשיר עצום, בעל מליונים, ופתאום אבד בענין רע את כל רכושו ונשאר לו לפליטה רק אלף לירות, והשני היה כל ימיו עני ואביון ומחוסר לחם ופתאום מצא מציאה של אלף לירות. לשניהם יש אותו הסכום, ובכל זאת זה אומלל וזה מאושר. אנו דנים רק לפי המושגים היחסיים, והראשון ביחס למצבו הקודם הוא אומלל, והשני ביחס למצבו הקודם הוא מאושר.

אף במושגים המוסריים אנו מוצאים אמת יחסית. "נח איש צדיק תמים ה'ה ב'ד'תו", וברש"י: יש דורשים לשבח ויש דורשים לגנאי. ביחס לדורו היה צדיק, ואילו היה בדורו של אברהם לא נחשב לכולם. וכן יש רשע יחסי, כמו שאמרה האלמנה אל אליהו הנביא: "מה לי וְלָךְ אִישׁ הָאֱלֹקִים בָּאת אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת-עֲוֹנֵי", וברש"י: "עד שלא באת אלי היו שוקלים מעשי ומעשי עירי והייתי ראויה לנס, משבאת לכאן לא נחשבתי לכולם". וב"יהי רצון" שאחר תהלים יש בקשה כזאת: "ולא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר".³³ ודאי, הכוונה

הפשוטה היא בנוגע לפרנסה. אבל הצדיק ר' לוי יצחק מברדיצ'ב פירש גם במובן אחר: כשרנים למעלה אדם מישראל ואין מוצאים בו כל כך מעשים טובים, מעריכים אותו לעומת חבריו, ואם הוא על כל פנים יותר טוב מהם מזכים אותו, נאם לפעמים ח"ו כל ישראל לא כל כך טובים, מעריכים אותם לעומת עמים אחרים, ולעומתם עם ישראל לעולם צדיקים, "אתה ב'ה'תנו מפל העמים", ויוצאים זכאים בדינם. אבל לא זו צריכה להיות המטרה והתכלית שנהיה יותר טובים מהגויים, אלא שבעצם נהיה טובים. וזהו שמבקשים: "שלא יצטרכו עמך בית ישראל זה לזה ולא לעם אחר".

והוא שאמרו חכמים: "כל דין שדן דין אמת לאמיתו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". מה זה "אמת לאמיתו"? כלום יש אמת שאינה "לאמיתו"? אלא שאמת יחסית אינה לאמיתו. המשפטים והחוקים האזרחיים הנם בגדר אמת יחסית. שופט דן, למשל, את הגנב לכר וכר חדשי מאסר. והוא דן דין אמת - לפי החוק. אבל כלום

(7,1)

מונח בעצם העבירה עונש כזה דוקא, לא פחות ולא יותר? אין זה אלא אמת יחסית. ביחס לתנאי הזמן והמקום הסכים המחוקק שעונש כזה יש בו כדי לעצור בפני החוטא. במקום אחר או בזמן אחר או בתנאים אחרים, יתחלף גם העונש. לא כן הם דיני התורה. כשאנו אומרים "משפטי'ד' אמת צדקו יחדיו", הכונה היא לאמת מוחלטת, אמת לאמיתו. "שכר מצוה מצוה, ושכר עבירה עבירה". מעצם המצוה נובע השכר, ומעצם העבירה - העונש. וזהו: "דן דין אמת לאמיתו". ויעקב אבינו ראה את העולם לא רק בעיני בשר. הוא תפס את העולם לא רק מצד הייצוגיותו, מצדו החמרי. הוא הכיר והרגיש את הכח הפנימי של העולם, הכח האלקי החודר לתוך תוכו. הוא ראה לא רק את האמיתיות היחסיות של העולם, אלא הגיע למדריגת האמת לאמיתו, האמת ההחלטית, שהיא "הותמו של הקב"ה" - "כל האמת".

(5)
מ

(6)

אסור
תיק

and he took from that which he had in his hand a gift for his brother Esau. [T]hat which he had in his hand, the Sages say, refers to precious stones and pearls (Yalkut Shim'oni, Bereishis 32, 131). When he wanted to impress Esau, Jacob sent him everything he had: jewels, he-goats, she-goats, ewes and rams, bucks, camels, kine and bulls. The Jew is willing to give away all his possessions to avoid an edict or an expulsion, to free the head of the community from prison, and such like. But as our Sages have wisely noted, that which he had in his hand refers to profane things, not sacred ones. All the gifts, all the sacrifices, all the tributes which the Jew brought to the lords of Esau during that long night, consisted of profane objects: everyday possessions, goats and sheep.

precious stones, political rights. As long as Esau received only that which [Jacob] had in his hand, goods which can be bought and sold, Israel exhibited submissiveness and inferiority.

But when Esau wanted a gift of Jacob's sacred objects—the holiness of family life, Shabbos, kashrus, accepted beliefs and traditions; when Esau demanded that Jacob compromise his Torah and his way of living—a remarkable transformation occurred within Jacob. Suddenly the quiet, unassuming Jew became a hero, full of strength and stubbornness. The crooked back straightened, the pitiful eyes began to spit fire, and Jacob refused Esau's request with chutzpah and determination: And he commanded the first one, saying, "When Esau my brother meets you, and asks you, saying: 'To whom do you belong, and where are you going, and for whom are these before you?' You shall say, '[I belong] to your servant Jacob: it is a gift sent to my master, to Esau'" (verses 18-19). Jacob told those who represent him in that dark Diaspora night, in the kingly palaces of Germany, Poland, and Russia: Esau will begin to debate with you, to ask you about your beliefs, hopes, and ideals. He will propose, Travel and we will go, and I will go alongside you (33:12). He will suggest that his religion and Judaism can easily merge, that all can live together peacefully. Tell him that we can cooperate, as long as we are dealing with profane matters, with business, with politics, with science, with goats, camels, and mules, with precious stones and pearls. If he wants a gift of that which he had in hand, he can have it: it is a gift sent to my master, to Esau (verse 19).

But the moment he demands more and begins to ask not for material possessions but for souls, for the holiness and purity of my family, my Sabbath, my God, you must give a different response. Should he ask, "Where are you going? To whom do you belong as a spiritual creature? In which God do you believe? Which holidays do you observe? What do you teach your children?"—then you should begin to speak a different language, the speech of a victorious hero. You should stop beseeching and finding favor in his eyes. You should answer sharply and with pride: You shall say, "[I belong] to your servant Jacob's." (verse 19). I myself, my soul, my heart, my feelings, my hopes, and my beliefs belong not to you, but to Judaism. This is what Jacob announced throughout the generations to all his representatives. And when Esau persisted and demanded that which was sacred, then the passive man, the coward, the man who said three times a day: וְיִסְתַּלֵּל נַפְשִׁי הַיּוֹם וְנִגְשִׁי, קָעַפְר לְכֹל הַיּוֹם. And to such as curse me let my soul be dumb, and let my soul be unto all as the dust, became a fighter who resisted Esau with great stubbornness.

(7)

וידע כי המלאכים להיותם נבדלים מחומר ואי אפשר שישיוגום המקרים הנמשכים לבעלי החומר כקנאה ושנאה ותחרות, כי הם נקיים מכל רע ואין בהם לא גאווה ולא בחיורה אל הרע ואל החטא קלל, אבל בחירתם תמיד אל הטוב והישיר בעיני האלהים, על כן התר להם כשהם משתלחים לבני אדם לדבר בלשון שולחם, כמו שמצינו זה מפרש במקומות רבים שהנראה הוא מלאך ומדבר בשם שולחו. אמר המלאך להגר (בראשית טז, י): "הרבה ארבה את ורעך". ולאברהם אמר (שם יח, י): "שוב אשוב אליך בעת חיה" - בשליחותו של מקום, כמו שפרש רש"י, כי לא מצינו שישוב המלאך אליו. וכן יעקב אמר (שם לא, יא): "ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב ואמר הנני", ובסוף החלום נאמר לו (שם שם,

ס'חייקריס
ב:כח

6

(3)

יעקב נדר למלאך אלא לשם. וכן אמר המלאך לאברהם (שם כב. יב): "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה ולא חשכת את בנך את יחידך ממני", ולא היה עוקר אברהם את יצחק בנו אלא לשם ברוך הוא. וכן גרעון אמר לו המלאך (שופטים ו, טז): "כי אהיה עמך". ויכן למשה בתחלת נבואתו בסנה אמר הכתוב (שמות ג, ב): "ירא מלאך יי אלי". ובתחלת

הדבור נאמר לו (שם שם, ו-ז): "אנכי אלהי אביך... ראה ראיתי את עמי אשר במצרים וגו'. וזה לאות כי המלאך ידבר בשם שולחו, ודע זה.

והטעם בכל זה, כי המלאך לא ימרה פי השם להחליף שליחותו ולא לטל שךרה לעצמו, לפי שלא נקרא המלאך - מלאך להיותו שכל נבדל, אבל להיותו בא ^(י) במלאכות השם, ואם היה מחליף שליחותו לא היה אז מלאך. ^(י) ויכן אינו רשאי לעשות בשעת השליחות שום דבר או פעל שלא צוה בו מהשם. וזהו אין המלאך המשתלח בשליחות השם רוצה לגלות שמו אשר לו מצד עצמו וכתו המיוחד לו מזולת השליחות שגשתלח בו. אמר המלאך ליעקב בשאמר לו: "הגידה נא שמך" - "למה זה תשאל לשמי" (בראשית לב, ל). וכן אמר המלאך אל מנחם (שופטים יג, יח): "למה זה תשאל לשמי והוא פלאי". ואמר לו גם כן (שם שם, טז): "אם תעצוני לא אכל בלחמך ואם תעשה עלה ליי תעלנה". ורצה לומר: ^(י) אם תעלה עולה לי לא אקבל אותה ולא יועיל לך דבר, שאין אני נראה לך מצד עצמי והכח אשר לי מעצמי. וזהו לא יועיל לך ידעת שמי והכח המיוחד לי מעצמי, כי זה יביא אותך לטעות ולחשב ^(י) שיש לי שום כח בשליחות הזה מעצמי, ואינו כן. ועל כן אם תעלה עולה להי תעלנה, שהכח בא מצדו והשליחות בא ממנו.

ובעבור זה המשתתחה למלאך מצד עצמו וכתו הוא מקצץ בגטיעות והוא עובד עבודת

אלילים, שהזהר עליה בדבור "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני" (שמות כ, ג), כמו שבארו רבותינו ז"ל במכילתא (שם) וכמו שיתבאר בפרק שמונה עשר מהמאמר השלישי, אבל המשתתחה לו מצד מה שהוא שליח ה' הוא מתר. כמו שהמשתתחה לפקיד המלך מצד עצמו וכתו ומקבלו כאדון ולא מצד הכח שיש לו מהמלך הוא מורד במלכות, והמשתתחה לו מצד שהוא שליח המלך הוא כבוד אל המלך. ובעבור זה היה מתר ליהושע להשתתחות למלאך כשנראה לו ביריחו ואמר לו (יהושע ה, יד): "אני שר צבא יי עתה באתי ויפל יהושע על פניו ארצה וישתחו" וגו', עם היות ההשתתחה אנת מארבע עבודות שאסור לעשותה ואפלו למלאכי השרת, כזבח וקטור ונסוך, אלא כי לפי שההשתתחה היא היתה לכבוד השם להיות זה שלוחו בלבד היתה מתרת. אבל המתפלל למלאך או משתתחה לו מצד עצמו וכתו המיוחד לו ומצד מה שיורה עליו שמו, הוא מה שהזהר עליו בדבור "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", וכן כתב הרמב"ן ז"ל.

י"ג אלפים רורה מ"והנפש אשר עשו בחרן" — דשע"ד לאורייתא ²⁰. ויה היה זה בכונה שהלך למצרים ²¹ — מקום החכמה והחרטומים — לספל ולקרבם לשיטותיו באחדות ובתורה. לא כן יעקב, ראה שמיטתו שלמה ²², ובזרעו די שיחיו מעון ומרכבה לשכינה, וכמו שהבטיחו, וראה שה' ניצב עליו ²³, ראה להיפוך ²⁴ כי בניו יהיו נפרדים מעמים אחרים, מוגבלים בתחום. ואף ללבן חותנו הניחו בטעותו ²⁵, וכעס על רחל שגנבה התרפים להבדילו מעבודה וזה ²⁶. כן במצרים היו יושבים בארץ גושן נפרדים מהעמים ²⁷. וכן לדורות באומה, אין מקבלים גרים בימי דוד ושלמה, שזה כהכרח או למקנא לגדולתם ²⁸. וזה מליצתם ²⁹ שאברהם עירובי תבשילין" — להכניס אורחים ולקבל גרים תחת כנפי השכינה, אבל לא "קבע תחומים", שמא ימנע אחד מלבוא לשמוע דיעותיו. לא כן יעקב, "קבע תחומים" להגביל ולתחום בין עם ישראל לעמים. ולכו

והציון בנה ¹. דבאמת כמו שלהתי די כמון מהצומח, והמדבר ניזון מהחי, כן נפש המשכלת מבני גבר די לו בשבע מצוות ². אולם נפש הישראלי, מקורו ממקום גבוה — חלק ה' ממעל — אם אין לו כל התורה בכללה ובפרטה או אינו בחיותו. כי עם ישראל המה מעון ומכון באלקות בעולם הכפל, ואין השכינה שורה אלא באלפי רבבות ישראל ³. וזה סוד מה שאמרו: ש"ס רבוא המה כללות הפרצופים ⁴. ולכן אברהם חפש להפיץ שיטתו ודיעותיו באלקות לכל באי עולם, באשר חשב כי הוא יחיד. ואחר כך ראה כי ישמעאל יצא ממנו ⁵, ולכן נטע אשל ⁶ להכניס כל באי עולם לברית. ואמרו בריש עבודה ורה (ט, א):

(4)

(8)
ס

(9)
תע
תע

וזה שאמר הנביא (ישעיה נח, יג) : אם תשיב משבת רגליך — זה על תחומים, כמו שאמרו ז"ל סוף מי שהוציאוהו (עירובין נב, ב), "והאכלתה נחלת יעקב אבינו" — זה יעקב שקבע תחומים⁵⁵. וזה למידה בלא גבול — "ופרצת ימה וקדמה (בראשית כח, יד) — בעבר שהוא קבע גבול ותחומים וזה נחלה בלא גבול⁵⁶, ודו"ק היטב.

במרה עדיין לא איפקוד אתחומים⁵⁵, משום שהיו גוסעים במחלוקת⁵⁴, ולא היו ראויים להיות משכן לאלקות⁵⁶, עד כי הארה האלקית תהא די להאיר לעולם השפל, ולכן לא ניתן מצות תחומים⁵⁶ אבל בסיני איפקוד על החומים, ש"יחזו (שם) ישראל" (שמות י"ט, ב)⁵⁷, והיו ראויים לקבל תורה, ואז ניתן תחומים⁵⁸, כמו ליעקב⁵⁹, שלכן אמר (דברים לג, כח): וישכון ישראל בטח בדד עין יעקב⁶⁰.

(10)
ס

השפעת הסביבה*

לזכר ולעלוי נשמתו של מי שירד אל העם והרים את העם ונשאר מורס מעם. **הנביא** עובדיה מתחיל ספרו — חזון עבדיה כה אמר ה' אלוקים לאדום, ושואלת הגמי בסנהדרין (דף ל"ט): מאי שנא עובדיה לאדום ותי שם ר' יצחק אמר הקבי"ה יבא עובדיה הדר בין שני רשעים — פרש"י אחאב ואיזבל — ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים — פרש"י יצחק ורבקה — ולא למד ממעשיהם עכ"ל.

(11)

נחמך
ה"ס
מפלים

ונראה ביאור מאמר זה על פי דברי הרמב"ם ריש פרק ו' מהלכות דעות וז"ל שם: דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר רעיו וחבריו נוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל חכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, עכ"ל. **הרי קובע הרמב"ם** בזה שטבע האדם הוא להיות מושפע מסביבתו הן לטוב והן למוטב, וזהו דרך ברייתו עד כדי כך שאין לאדם עצה להיות הולך בדרך הישר רק אם הוא מתחבר לצדיקים ומתרחק מהרשעים ובלא"ה כמעט מוכרח הוא להיות מושפע מהרשעים אף אם הוא רוצה באמת להיות מהצדיקים. ועל כן ממשיך הרמב"ם שם שצריך האדם לברוח ממדינה שאנשיה רעים ואם אין זה בידו ישב לבדו יחיד, ואם אין מניחין לו לעשות כן יצא למערות ולחוחים ולמדברות וע"ש.

וע"פ יסודות אלו אפשר לנו להבין קצת מעלתו של עובדיה שדר בארמונו של אחאב ואיזבל אשר השפעתם לרע נורא מאוד ואעפ"כ לא למד ממעשיהם — כמה זה למעלה מטבע האנושי, כמה יראת שמים הי' צריך לו ללחום תמיד נגד החשפעות הרעות המגיעות אליו מבית רשעים אלו יום ויום ולדחותן מעליו — כמה תפלות התפלל וכמה תחבולות יזם כדי שלא ילמוד ממעשיהם, וכאשר עם כל הכנות אלו נשאר בצדקו, הרי הוא צדיק למעלה מן הטבע ממש.

גם רשעתו של עשו מתבהרת כאן בכל תוקף השחתתה, כי אם עשו נעשה רשע בביתו של יצחק ורבקה אין זה סתם רא"י על רוע לבבו וחולשת יראתו להיות

בוחר ברע במקום לעשות טוב, אלא הרבה יותר מזה רואים כאן כי הלא מדרך ברייתו הי' צריך להיות טוב, ומטבע השפעת בית הוריו הי' צריך להיות נסחב לצד הטוב כמעט בעל כרחו, ואם אעפ"כ לא למד ממעשיהם הרי זה למטה מטבע האנושי. ואיזה רצון חזק לרע הי' צריך לעורר בעצמו כדי ללחום תמיד נגד ההשפעות הטובות המגיעות לו מבית צדיקים אלו וכמה הערמות הי' מערים לעצור בעד זרמי הטוב והישר היוצאים מסביבתם של יצחק ורבקה שלא יגיעו אליו כדי שלא ילמוד ממעשיהם. רשע כזה — מי יכול להכיר בהשחתתו כי רבה היא הרבה יותר ממה שניכר מתוך מעשיו וחטאתו כי כבדה מאד שיודע את רבונו ומכוון למרוד בו — רק אדם אחד יכול לירד לסוף דעתו של אותו רשע להכיר כמה כוחות השקיע להיות חכם לרע, והוא מי שהי' צריך לאותם הכוחות כדי ללחום נגד השפעות הרעות להיות חכם לטוב. על כן כאשר חיפש הקבי"ה נביא לנבא על מפלת אדום מפלה איומה וכליון גמור וביקש למצוא מי שיכול להבין

26

27

26

(5)

ולחצדיק כל אותו חרון אף, לא מצא אדם יותר מסוגל לכך מנביא זה המכיר רוע לבו וזדונו של אדם במלחמתו נגד ההשפעות הפך דרך ברייתו באשר ידע מתוך נסיון עצמו כמה כוחות צריכין להשקיע נגד השפעות. ועל כן אמר הקב"ה יבא עובדיה הדרך בין שני רשעים ולא למד ממעשיהם וינבא על עשו הרשע שדר בין שני צדיקים ולא למד ממעשיהם.

ונראה ענין זה מן הקצה אל הקצה בחינוכן של יעקב ועשו. כי מצינו ענין זה כבר אצל רבקה אמנו, כמו שפירש"י עה"פ (בריש פי תולדות) .. בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי וכו', וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן אדם, אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע ולא למדה ממעשיהם (ועי' בגור אריה למהר"ל איך באו בזה שלשה סוגי השפעה המגיעין לאדם כמעט בלא יודעים - ועל כלן התגברה הצדקת). ונראה דמכל חשבתיים שהיו יכולים להזכיר על רבקה השבח הכי גדול הוא שלא למדה ממעשיהם.

וכח זה הצליחה רבקה לנטוע ביעקב בנה עד שבצאתו לחרן התפלל אל ה' "... ושבתי בשלום אל בית אביי, ופירש"י שלום מן החטא שלא אלמד מדרכי לבן. וכן הצליח באמת כי בשובו מבית לבן שלח אל עשו אחיו בזה"ל אם לבן גרתי - ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. כי עשו סמך על ברכת אביו "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צואריך", והיה יושב ומצפה מתי יגיע עת הכושר של כשלון אחיו, וכאשר נשתחה יעקב בבית לבן זמן רב חשב עשו בלבו שמן ההכרח הושפע יעקב במקום ההוא כי מטבע דרך ברייתו של אדם הוא להיות נמשך אחר סביבתו, וא"כ הגיע הזמן שיוכל לו. ועי' שלח לו יעקב רמו כי אין הדבר כן אלא תרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים.

הרי שהיו לרבקה שני בנים, ושניהם נרשו ממנה כח גדול זה לעמוד נגד זרם השפעת הסביבה, אלא עשו השתמש בן להנות רשע כנגד כל השפעה טובה, ויעקב נהיה צדיק על אף היותו בין רשעים ומקומו אנשי רשע - ולא למד ממעשיהם.

אחרי כל הדברים האלה שוב קשה לן על דברי הרמב"ם הנ"ל הלוא הוא קבע ככלל בלתי נהפך שדרך ברייתו של אדם להיות נמשך וכו' ואין עצה אלא לברוח מכל השפעה בלתי רצויה, א"כ איך באמת הצליח עובדיה להיות דר בין שני רשעים ולא ללמוד ממעשיהם, הרי בהכרח כי כן יש דרך להנצל בלי לברוח אל המדבר, ומה מאד היינו רוצים לפענח סוד נעלם זה.

ונראה לי שהמדקדק בלשונו הזהב של הרמב"ם ימצא הפתרון בעצם דבריו, כי מדוייק שם שיש שני מקורות נפרדים המשפיעים על האדם, שהרי בתחילה כתב כי דרך ברייתו של אדם להיות נמשך "אחר רעיו וחבריו", וחוץ מזה הוסיף עוד "נוהג כמנהג אנשי מדינתו", ולכאורה הם שני ענינים שלא באים תמיד כאחת, כי יכול להיות שאדם נמצא במדינה אחת בלי שום רעים וחברים אבל במדינה אחרת יש לו הרבה רעים וחברים נאמנים, ועל מצב כזה יש לחקור מה גובר באדם זה, הנטיה "להיות נמשך אחר רעיו וחבריו" או ה"נוהג כמנהג אנשי מדינתו". בפשטות היינו לומדים שדוקא אם רעיו וחבריו נמצאים יחד עמו במקומו אז בכחם להשפיע עליו, אבל יש גם צד לומר שאין הדבר כן אלא גם כאשר אין רעיו נמצאים באותו מקום כל זמן שיש לו קשר חזק עמהם עד שהוא מזדהה רק עמהם ולא עם אנשי מדינתו, יכול להיות שע"יז הוא נמשך אחריהם דרך ברייתו ואין המדינה יכולה להשפיע עליו כי הוא כאלו נמצא במדינה אחרת לגמרי, ורק כשאין לו רעים ואהובים להיות נמשך אחריהם אז מהאי טעמא של דרך ברייתו הוא נוהג כמנהג אנשי מדינתו כי האדם מוכרח להיות מושפע

שפ

1

6

11

16

4

24

31

36

41

46

1
לו שום קשר נפשי אתם מ"מ משפיעים עליו, והם אשר כינה אותם הרמב"ם בשם
"אנשי מדינתו" (להסבר דבר זה עיין היטב דברי רבינו ירוחם ז"ל בדעת תורה
שמות דף של"ה מאמר יצה"ר מבחוץ). ויש סביבה שהאדם בונה לעצמו קשר
נפשי עם רעים וחברים והם מהווים את כל עולמו עד שהוא מתייחס רק עמהם

0
 ושלל האנשים הסובבים אותו בשוק – ואלה הם רעיו וחבריו שבלשון הרמב"ם,
 וסביבה כזו מושך אותו אליהם אף אם הם במקום אחר והם משמשים כתריס
 בפני השפעת המדינה שהוא חי בתוכה, ורק מי שאין לו רעים וחברים טובים
 ונמצא במדינה שמנהגיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך הישר, עליו אמר
 הרמב"ם שיצא למערות ולחוחים ולמדברות.

11
 ואם כנים אנחנו בדברינו אלה, הנה יוצא שאין שום קושיא מעובדיה שדר בין
 שני רשעים ולא למד ממעשיהם כי ודאי הוא לא החזיק עצמו בכלל כחלק
 מסביבת אחאב ואיזבל, אדרבה רעיו וחבריו היו הנביאים ושאר צדיקי ישראל
 שהיו נרדפים מהם ולהם הי מתיחס ואחריהם נמשך כאשר דרך ברייתו של אדם
 להיות נמשך אחרי רעיו וחבריו.

16
 עוד דרך יש שעל ידו יוכל האדם לחסן עצמו מלהיות מושפע מאנשי מדינתו
 ולהשאר חזק במדרגתו גם כאשר הוא מוכרח לירד אם העם ולגור בתוכם.
 וזו הדרך הורה החזו"א באחת מאגרותיו בזה"ל: כי רב גבור העומד בקשרי
 מלחמה מצוה עליו להלוך ולעמוד ואין זה בכלל הילוך ועמידה בדרך חטאים,
 עכ"ל. כוונת החזו"א לפסוק ראשון של ספר תהלים "אשרי האיש אשר לא הלך
 בצאת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב", אשר משם המקור
 לאיסור התחברות עם אנשים שאינם מהוגנים, ואשר הרבה מן המפרשים לומדים
 הטעם שהוא משום דרך ברייתו של אדם להיות נמשך וכו', והוראת החזו"א היא
 כי רב גבור ומשפיע הרוצה להחזיר העם למוטב ולוחם בפועל נגד זרם העולם
 אינו בכלל אותו האיסור.

20
 ולכאורה ביאור דבריו הקצרים הוא כי אעפ"י שדרך ברייתו של אדם הוא
 להיות נוהג כמנהג אנשי מדינתו וזהו הטבע של כל אדם, יש גם טבע
 אחר כנגד זה בבחינת איידי דטרידי למיפלט לא בלעי ר"ל מי שלוחם תמיד נגד
 השקפות והנהגות אנשי מדינתו המקולקלים ומשתדל להשפיע עליהם שילכו
 בדרך התורה ויתנהגו בהנהגה ישרה, אדם זה הרי הוא מנותק מכל השפעה רעה
 כי הוא איש מלחמה מלוכש בכלי שריון אשר עליו נאמר רק לשטן מים רבים
 אליו לא יגיעו.

31
 ואסיים מעין הפתיחה – שורות אלו נכתבו לזכר ולעלוי נשמתו של מי שירד
 אל העם והרים את העם ונשאר מורם מעם.